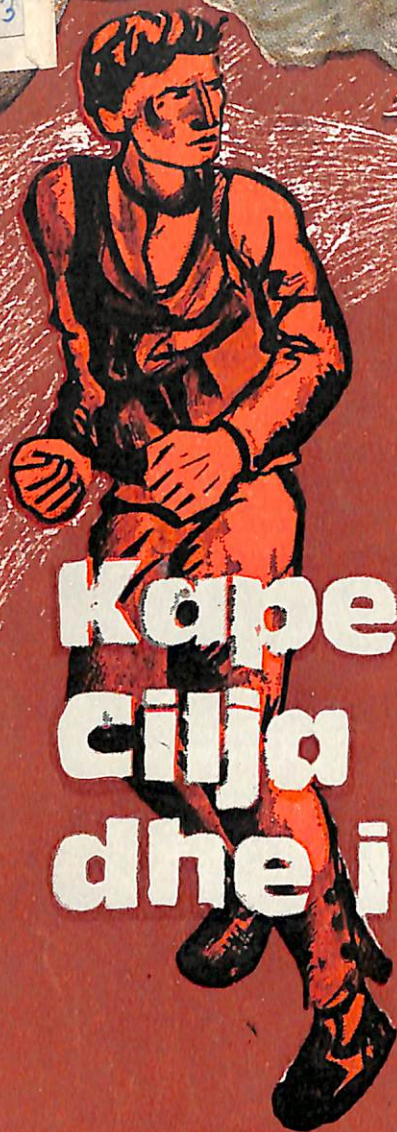

BIBLIOTE
SHTETI

854-3

M 3

ANDON
MARA

**Kapedan
cilja
dhe i nipi**

TREGIME

ANDON
MARA

854-32

M 32

KAPEDAN CILJA DHE I NIPI

Tregime

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

KAPEDAN CILJA DHE I NIPI

Po latonte një bisht kazme, i ulur në një fron, mu në mes të oborrit, me këmbët e gjata të hapura. Rrëzë qafës kishte shaminë e vjetër të kuqe me ca pulla të murme, me cepat të palidhur; kapën prej kadifeje të zezë, dalëboje, e kishte ngritur pak; cullufet e zbardhura, të dredhura lehtë, i binin mbi ballin e djersirë; mustaqet i kishin mbetur më të errëta se flokët; mjekra, me më shumë thinja, i ishte rritur, e parruar prej gati një jave.

Dielli po ngrohte në ato ditë marsi. Dimri nuk kishte qenë i ashpër. Me të hyrë shkurti, kishte filluar të frynte juga, që e kishte ngritur dëborën ca nga ca. Ishte zbuluar toka e zezë, që avullonte. Nga mesi i muajit të shkuar kishte pasur ditë me shira. Pastaj moti ishte hapur përsëri dhe që atëherë po mbante. Toka kishte vlagë e afsh. Kjo i kishte gëzuar fshatarët, se do të mbillnin më herët. Kush mbjell herët, mbledh herët. Këtyre anëve të ftohtët e dimrit zbriste shpejt nga majat e maleve, bryma zinte misrat në arë e i digjte.

Ai ndiente nxehtësi, një farë peshe në trup. Fshiu me kurrizin e dorës djersën dhe vazhdoi punën, me kokën poshtë e me sytë ngulur në atë copë dru. ahu, që po merrte trajtë e po gdhendej për merak.

Atë çast, gërr-gërr, erdhi një zhurmë jo e zakonshme që poshtë fshatit. Ai ngriti veshin për të shquar ç'ishte, kur, fap, latorja i zuri gishtin e mesit të dorës së majtë. Gjaku skuqi drurin.

Shau nëpër dhëmbë, flaku latoren e drurin dhe u çua në këmbë. Drejtoi trupin e gjatë dhe hodhi vështrimin andej nga vinte zhurma. Por rruga për në fshat nuk dukej e tëra. Një pjesë të saj e zinin shtëpitë e Xexollarëve dhe pemët e oborreve.

Doli për t'u ngjitur më lart, te lëmi i Dodanëve. Nxitoi me hapat e tij të mëdhenj. Gishti i prerë i digjte. Shikoi dhe vuri re se gjaku nuk kishte pushuar. Disa pika kishin rënë mbi rrobat prej shajaku të zi. Qëndroi, nxori nga xhepi i jelekut kutinë e trashë të duhanit dhe e pllakosi gishtin me duhan; pastaj e mbështolli me shaminë e qafës dhe mori përpjetë.

Nga lëmi i Dodanëve fshati dukej si në pëllëmbë të dorës. Mirë i kishte shkuar mendja. Zhurma ishte e makinave të ushtrisë. I numëroi: pesë kamionë të mbushur plot. Kishin qëndruar në jug të fshatit, atje ku fillonin manat. Ushtarët po zbrisnin nga makinat dhe po shkonin drejt çadrave, që ishin ngritur prej disa ditësh, nën drurët.

«Të tjera breshka!», murmuriti ai dhe shtrëngoi nofullat.

U ul anës lëmit të shtruar me plloça. Nxori nga xhepi llullën, që e kishte punuar vetë, këtu e tridhjetë vjet të shkuar, disa ditë para se çeta

e tij të zbriste në qytet për të ndjekur ushtrinë e turkut. Llullën e kishte qëndisur me vijaska e me lule. Koka e saj ishte djegur, bishti i ishte ngrënë, por ai kishte qejf ta pinte duhanin me këtë llullë.

E mbushi dhe e ngjeshi me gishtin e madh, që i dukej si një xhungë. Shkrepi urorin mbi gurin, ndezi eshkën dhe e vuri mbi duhanin. Filloi ta thithte llullën me etje dhe të nxirrte tymin nga goja me duf.

— «U pa kjo punë!», mendoj ai.

Kishte një mllef të madh përbrenda këta tre vjet. Një mllef, që i bëhej si lëmsh e i zinte frymën, sa herë që shikonte ushtarë të huaj. Ai rrallë zbriste në qytet, ndonjë ditë pazari. Atje i prishej gjaku më shumë. Në fshat ishte disi më i qetë, ndonëse mendja i punonte gjithnjë në ato që po ndodhnin. Mirëpo, ja, edhe fshati i tyre po mbushej me ushtarë kësulëzinj.

Iu kujtua dita e parë, kur ata kishin shkelur. Dhe iu bë sikur përsëri iu afrua, si atë ditë, ja, mu këtu te lëmi, Petroja, moshatari i tij, me atë fytyrë të butë e të fishkur e me atë kokën krejt të bardhë.

«Ke hyrë në të thella, kapedan Cile!» — i kishte folur ai.

«Hë, ti, Petro, je?...»

«Ku të punon mendja?»

«Ku të më punojë... Shikoj makinat me ushtarë. Është karvani i dytë që po vjen sot».

«Po shtohen si mizat. Na zunë mat. Do të na i bëjnë bërlok!»

«Manat vdiqën, flije mendjen.»

«Ti je i rrahur me këto punë, Cile, vëlla. Ka-

pedan ke qenë, ke luftuar turkun, ke luftuar me andartët grekë... si thua t'i vejë filli kësaj pune?»

«Si do t'i vejë... Doli ujku i tërbuar... Ai do plumbin. Por kush do t'ia japë se...», — tundi kokën i menduar Cilja.

«Nuk kanë humbur burrat...»

«Hëm!... Nuk kanë humbur, thua ti... Po ku i ke?... Na hëngrën me të pabesë, qentë! Na shkelën gjakun, na morën pushkët, dhe u shtruan këmbëkryq bejlerët dhe afendikonjtë! Ne mbetëm zorrëthatë; mbetëm si kau me qafën në tevlig; Ja, tani, dhe breshkat! Doemos, këtë do të na bënte mbreti faqezi. Qeveritarët na lanë në baltë, e ia mbathën!».

Petroja nuk kishte folur më. Kishte mbetur ashtu, duke vështruar qetë, sikur po i thoshte: «Ke hak».

Këto i shkuan ndër mend Ciles, tek po rrinte mbi plloçat e lëmit. Ai u ngrit, dhe, duke përplasur llullën e shuar mbi kofshën e djathtë, zbriti për në shtëpi.

Atë drekëherë ai kishte mbetur vetëm. I nipi ishte në arë. Të tjerët kishin ikur. Shtëpia dukej e shkretë. Në mes të oborrit pa latoren dhe drurin që kishte hedhur. Hoqi shaminë nga gishti. Duhani ishte ngjitur mbi plagë. I fryu. Disa fije u shpërndanë e ranë. Të tjera mbetën të ngjitura në vendin e prerë. I la kështu. Mbi rrobat dalloheshin ende pikat e gjakut. Deshi t'i lante. Njomi një cep të shamisë në ujin që kishte fundi i kovës së pusit, fërkoi njollat, por ato nuk u zhdukën plotësisht. E fërkoi vendin edhe një herë me pëllëmbën e dorës, pastaj hodhi shaminë në supin e

majtë dhe u ul në fron. Donte ta mbaronte bishtin e kazmës dhe t'ia vinte veglës.

Nja dy herë iu dëgjua uturimë që poshtë fshatit. U ngrit, zgjati kokën matanë avllisë, doli pastaj te porta. Nuk pa gjë. Ç'djall! Veshët më bëjnë?», tha me vete. I erdhi inat. Mori kazmën dhe i vuri bishtin. Tak-tak, e ngjeshi mbi pllloçat e oborrit, që të hynte mirë. Veshët i buçitën. Mbajti frymën. Fshati ishte i qetë. Vetëm një kandër cinxëriste. Bishti i kazmës kishte zënë vend. Ai e ngriti veglën me të dyja duart. Iu duk e rëndë. Bishti nuk ishte as i gjatë as i shkurtër. Vegla kishte peshë. Maja dhe tehu ishin të mprehtë.

E shpuri kazmën dhe e la në një anë të ashefit, atje ku mbanin veglat e punës. Pastaj u kthye dhe qëndroi në mes të oborrit. Dukej si një njeri në mëdyshje. Nuk dinte ç'të bënte. Shkoi te porta. Në rrugicë nuk kishte njeri. «Xhanxhin?!», pëshpëriti. Ku të shkonte në këtë orë? Rakoja e mbyllte kafenenë në kohën e drekës. Moshatarët e tij merrnin një sy gjumë në këtë kohë. Ai nuk shtrihej ditën. Edhe natën gjumin e kishte si të lepurit. Macja të shkonte në hajat, ai do ta ndiente. Hej, kohë komitësh! Që atëherë gjumin e kishte pendë, kurse nga veshët ishte gjithnjë bilbil.

Me tre-katër hapa, që nga porta u fut në tremen e shtëpisë. Hyri në sobë, doli përsëri, vështroi andej - këndeje, sikur të kërkonte diçka, të merrej me ndonjë punë. Por u vërvit më kot. Me atë hapin e tij një hosten të gjatë, bëri prapë për te porta.

Atë kohë në oborr hyri një djalosh i hollë, i gjatë, bukurosh e vetullor. Kishte një hundë të kthyer, që ngjiste me të kapedan Ciles.

— Ç'u ngjite? — e pyeti kapedani.

— Kam pak punë...

Dhe, pa e zgjatur, djaloshi u fut në ulicën e shtëpisë, prapa së cilës kishin një copë vend, ku mbanin dy dhitë, gomarin, plehun dhe kashtën për dimër.

Cilja hodhi sytë me habi nga djali.

Prej ca kohësh po e shikonte si të ndryshuar nipin e tij. Ai ishte bërë më i heshtur. Sytë e tij sikur kishin marrë një hije më të rëndë. Hynte e dilte në shtëpi disi me rrëmbim. E hante bukën sikur ta ndiqte njeri, pastaj kriste e ikte. Natën kishte zënë të vinte vonë. Kapedan Cilja, e ndiente, «Kërr-kërr», kërcisnin shkallët e drunjta. Djali ngjitej në katin e sipërm.

Disa net përpara, mendimet e kishin ngritur kapedanin nga shtrati. Ai kishte dalë në prag të tremes dhe kishte ndezur llullën. Ndofta ishte mesi i natës. Drita e hënës binte pingul në oborr. «Kрак», u dëgjua klopashka e portës dhe kanati i saj u hap e u mbyll përnjëherësh. I nipi hyri duke dihat. Kur pa të gjyshin, e ngadalësoi hapin dhe u përpoq të fliste qetë:

— Mirëmbërëma

— Nga ishe kështu?

— Te Bojkot.

— E ç'bënit gjer tani?

— Hiç, muhabet...

«Te Bojkot... S'para e ka pasur me ta më parë... Nuk janë as vërsnikë...», mendoi Cilja.

I vajti mendja te djali i madh i Bojkove. Vitin e kaluar, kur në qytet kishte ndodhur trazirë, kur njerëzit kishin dalë me flamurë nëpër rrugë dhe kishin thirrur kundër italianëve, bashkë me të

tjerët, këmishëzinjtë e kishin hedhur brenda. E mbyllën nja katër muaj. Kur doli, dukej se kishte luajtur druri në kurrizin e tij.

...Dhe ja, përsëri i nipi hyri e doli si era nga ulica, iku pa thënë pse kishte ardhur e çfarë kishte kërkuar.

«Dreqi e merr vesh punën e tij!», tha me vete kapedani, teksa i nipi kapërceu pragun e portës.

Nuk i rrihej në shtëpi. Doli për në kafene. Përpara portës së saj, plaka e Xexollarëve po fliste me një grua ngarkuar me shkarpa.

— Shpirti m'u drodh gjersa bëra këto të flamosurat! Më dukej sikur do të na dilnin ushtarët. Kishim dhe nuset e Lelove e të Dinajve. Veç që na jepte zemër e Vançit. «Të na bëhen kurban!, — na thoshte. — Pa le të vijnë... Po mos ua futa me kosore kokës!...»

Kur ai kaloi para tyre, plakëza e pakët i thirri:

— Nga kështu, kapedan?

— Do të hidhem një çikë në kafene...

— Po pse ke dalë kështu, jelekçe?

— Kam vapë. Ky marsi po na djeg...

— Uh! Ç'është kjo vapë që tani! Mos u gënje nga marsi, kapedan. Merr setrën, se zemërherë fillon era e grykës dhe ftohesh. Nuk ia ka vaktin mosha jonë për këto punë. S'ke as nusen të të bëjë hyzmet. Merr setrën...

— Jo, jo, — ia ktheu ai dhe ia mbajti poshtë.

Në mendje po i vinin fjalët e gruas së ngarkuar me shkarpa. U kishte hyrë frika grave. Nuk guxonin të ngjiteshin as gjer përmbi fshat për të mbledhur një krah karthje. Eh, ç'maskarenj që ishin kësulëzinjtë! Ata kishin shkelur këtë tokë, po u rrëmbenin mallin e gjënë, donin të vinin

dorë dhe mbi nderin e tyre!» Jo, jo, o edepsëzë! — tha me vete Cilja. — Shqiptarja është me një barrë nder. Ajo nuk e shet atë. Ta dini! Mirë paska thënë e Vançit. Po: jua fut me kosore kokës!».

Rakoja sapo e kishte hapur kafenenë e vogël, që e kishte në një qoshe, aty në mes të fshatit. Dy pleq e ai tre po kuvendonin në një tryezë. Tjetër njeri nuk kishte. Cilja u bashkua me ta. Në atë kohë në kafene hyri një ushtar i shkurtër, pas tij dy të tjerë, të gjatë, me nga një kapë si hinkë, anash saj ngulur një pendë. Njëri prej tyre, që kishte një mjekër të kuqe e të ashpër, i foli Rakos me zë të trashë:

— Çe vino?

— Si.

— Su, dai!¹⁾

Kuqoja dhe shoku i tij u ulën në tryezë. Rakoja u mbushi kupat, të cilat ata i rrëkëllyen menjëherë. Kafexhiu ua mbushi prapë.

Ushtari i shkurtër kërkoi cigare.

— Non çe lux? — tha.

— No. Tarabosh...

— Eh, il kapitano vuole sigarete di qualita²⁾, — vazhdoi ushtari.

Rakoja po e shikonte si i hutuar që prapa banakut dhe e merrte me mend kuptimin e fjalëve të ushtarit.

— Beh! Vado a dirlo. Se li piaciono, ritorno.³⁾

1) (Ital.) — A ka verë? — Po. — Hajde, na jep!

2) — S'ka luks? — Jo. Tarabosh. — Eh, kapiteni do cigare të cilësisë.

3) Beh! Po vete t'i them. Në qoftë se i pëlqejnë, do të kthehem.